

Jos van der Lans over de paradoxale opdracht van het Anne Frank Huis

De persoon Anne Frank biedt weinig geheimen meer. Haar leven is in alle toonaarden beschreven, verfilmd en zelfs bezongen in een musical. De journalisten/onderzoekers Jos van der Lans (56) en Herman Vuijsje (63) beschreven de bewogen maar minder bekende geschiedenis van het Anne Frank Huis.

Hoewel behorend tot dezelfde generatie hebben Van der Lans en Vuijsje elk een andere connectie met het Anne Frank Huis en de gelijknamige stichting. Van der Lans bekent dat hij pas rond 1990 voor het eerst een bezoek bracht aan het huis. Zijn bekendheid met de Anne Frank Stichting dateert uit de jaren zeventig en tachtig, toen de stichting zich in de frontlinie bewoog van progressief Nederland en zich sterk maakte voor het bestrijden van herlevend fascisme en racisme. 'Voor Herman Vuijsje ligt dat anders,' vertelt hij. 'In zijn studententijd, midden jaren zestig, heeft hij nog als gids gewerkt in het Anne Frank Huis. Hij is half-Joods en zit veel dichtter op de oorlog en de betekenis en de verwerking daarvan. Maar hij is ook veel kritischer geweest op de politiek-activistische houding van de Anne Frank Stichting.'

Dan moeten die beginjaren voor u een interessante ontdekkingsreis zijn geweest.

'Dat was het zeker. Dat gedoe bijvoorbeeld rond de Amerikaanse toneelversie en de sceptis in de Joodse gemeenschap, waar men wars was van de Hollywood-achtige verschijning van Anne. Haar dagboek behandelt alleen de onderduik, terwijl het ware lijden van het Joodse volk pas daarna begon. Zeker in de jaren vijftig was daar nog geen aandacht voor. Toen die belangstelling voor Anne Frank zo groeide, werd daar in het NIW kritisch over geschreven. Ik heb mij nu pas goed gerealiseerd hoe ingrijpend die ervaring is geweest en hoe diep dat lange tijd is weggelaten. Het interessante is dat die herinneringen aan de oorlog en het besef dat dit nooit opnieuw mocht gebeuren juist de zuurstof vormden voor al die progressieve bewegingen. Dat de jongeren, die de oorlog zelf niet hadden meegemaakt, overal het gevaar zagen dreigen, behoort ook weer tot de dynamiek van de verwerking.'

Heeft de Anne Frank Stichting in de jaren zeventig en tachtig door die houding niet meegewerkt aan de uitholling van begrippen als racisme en fascisme?

'Dat denk ik wel. Maatschappelijke ontwikkelingen wer-

den voortdurend in verband gebracht met de Tweede Wereldoorlog. Als je dat nu doet met Geert Wilders, dan worden mensen boos. Dat mag niet. Maar als je kijkt naar het gemak waarmee wij dat toen deden. Terwijl er tegenwoordig meer reden is om die vergelijking te maken. Dat is zeer paradoxaal. Maar nu zwijgt de Anne Frank Stichting, want ze wil geen actiecentrum meer zijn.'

Toch is dat patroon nog altijd aanwezig.

'Hans Westra (de huidige directeur) zegt dat hij achteraf vindt dat ze in de kraamkamer hebben gestaan van het politiek correcte denken. En daarmee voor een belangrijk deel toonzettend zijn geweest voor het klimaat en de problemen waar we nu tegenaan lopen. Dat is opmerkelijk.'

Hij beweert zelfs dat de Anne Frank Stichting medeverantwoordelijk is voor het feit dat er lange tijd niet gesproken kon worden over problemen in de multiculturele samenleving.

'Dan stuit je op die merkwaardige verbinding met Anne Frank. Voormalig staatssecretaris Jet Bussemaker vertelde me onlangs over de commotie rond de discriminatiemonitor, die de stichting met de Leidse universiteit had opgesteld en waarin kriti-

Tekens aan de wand een tentoonstelling over nazisme en herlevend fascisme

organisatie: Gemeentelijk 5 mei comité Amsterdam
samenstelling: Anne Frank Stichting, Amsterdam
openingstijden: dagelijks 10-17 uur, za/zo 13-17 uur
toegang fl.1,50

Zuiderkerk 27/4-17/5

Nabij Nieuwe Hoogstraat/Metrostation Nieuwmarkt

Affiche tentoonstelling samengesteld door Anne Frank Stichting uit 1981 (collectie AFS).

Koningin Beatrix bij de opening van de Dagboekzaal.

Foto: Cris Toala Olivares.

sche opmerkingen waren gemaakt over Wilders. Dat was velen in het verkeerde keelgat geschoten. Die monitor wordt gesubsidieerd door VWS en de VVD en PVV wilden daar vragen over stellen. Daar hebben ze van afgezien. Want uiteindelijk kom je uit bij het verhaal van Anne Frank. Daar wil niemand zijn vingers aan branden. Het deed mij denken aan de affaire rond staatssecretaris Ploeg die de stichting in 1984 een crypto-communistische organisatie noemde. Zijn argumentatie was slecht, maar hij had wel een punt. Het was een links bolwerk. Bij hem trad hetzelfde fenomeen op. Er zit in de stichting iets waar je niet aan mag komen. Dat is Anne Frank en het leed van de Jodenvervolgung. De stichting vertegenwoordigde de herinnering aan de oorlog en verbond dat op een overtrokken manier met hun inzet tegen discriminatie en racisme. Als je dat aanviel konden zij zich altijd beroepen op de heilige status van Anne. Dat was een sterke verdedigingslinie, die dus kennelijk nog altijd bestaat.'

Het maakte de positie van Otto Frank beklagenswaardig. Toen hij in 1980 overleed, was hij zijn greep op het huis en de stichting kwijt.

'Otto Frank verloor zijn greep op de hele wereld. Hij had een droom en behoorde tot die naoorlogse pedagogen die vonden dat het hun verantwoordelijkheid was om te zorgen dat het niet nogmaals zou gebeuren. Dat was een beweging die door alle zuilen heenliep. Het idee was dat al die ellende voor-

komen kon worden door dialoog. Dat was zijn drive. In dat breed gedragen ideaal projecteerde hij Anne als symbool. In de jaren zestig lukte dat nog, maar daarna begonnen de jongeren zich tegen hem te verzetten. Zelfs de gidsen vonden hem net zo'n regent als de Amsterdamse burgemeester. Vanaf dat moment was hij zijn greep kwijt en vertrouwde hij de stichting niet meer. Maar ook de oprichting was al niet zonder problemen verlopen. Daaruit is het Anne Frank Fonds in Bazel voortgekomen. Als de oprichting van de stichting een vreedzame operatie was geweest, dan was er een financiële structuur ontstaan waarin de stichting rechtstreeks had kunnen profiteren van de revenuen van het dagboek.'

Zou het huis er anders uitgezien hebben als Otto Frank zijn greep niet verloren had?

'Het Anne Frank Huis heeft eigenlijk een paradoxale opdracht. Aan de ene kant wil het een herdenkingsplek zijn. Aan de andere kant wil het niet dat Anne tot een heilige wordt gemaakt, hoewel veel krachten in de buitenwereld dat wel doen. Het museum wordt drukbezocht, vooral door jongeren. Er is geen merchandising ontstaan. En dat educatieve element, nog altijd aanwezig, zou hem ongetwijfeld veel deugd hebben gedaan. Nee, ik denk niet dat hij zich omdraait in zijn graf.'

Jos van der Lans & Herman Vuijsje: Het Anne Frank Huis – Een biografie • Boom • € 24,50 • ISBN 9789085069393.